

(Prednášková činnosť v októbri, novembri a decembri)

Slovenská filozofická spoločnosť pri Slovenskej akadémii vied zorganizovala 30. novembra 1972 jedno zo svojich stretnutí. Účastníci tohto podujatia si vypočuli prednášku akademika Andreja Siráckeho. Prednáška mala názov *Z ideologického pléna ÚV KSS*.

Akademik A. Sirácky sa vo svojej prednáške zaoberal predovšetkým aktuálnymi problémami, ktoré sa týkajú vzťahu vedy a ideológie. Túto problematiku rozoberal na pozadí výsledkov nedávneho ideologického pléna ÚV KSS, so zvláštnym zreteľom na aktuálne požiadavky kladené na pracovníkov v oblasti vedy a ideológie.

Hlavné myšlienky prednášky akademika Andreja Siráckeho sú totožné s myšlienkami jeho state, ktorú uverejňujeme v tomto čísle časopisu *Filozofia*.

Po prednáške bola — ako obvykle — vedecká rozprava, na ktorej sa okrem prednášateľa zúčastnili títo členovia Slovenskej filozofickej spoločnosti: prof. dr. Lev Hanzel, doc. Jozef Coufal CSc., PhDr. Július Švihran CSc., Ján Dubnička a ďalší.

Dalimír Hajko

*

V rámci osláv 50. výročia vzniku Sovietskeho zväzu sa uskutočnilo dňa 15. decembra 1972 slávnostné zhromaždenie Slovenskej filozofickej spoločnosti.

Počas slávnostného zhromaždenia odzne-

li dve zaujímavé prednášky. Prof. I. M. Suškov zo ZSSR prednášal na tému *50 rokov vývinu filozofie v Sovietskom zväze* a člen korešpondent Ján Bodnár DrSc. sa vo svojom vystúpení zaoberal *vplyvom sovietskej filozofie na formovanie marxisticko-leninskej filozofie u nás*.

Slávnostné zhromaždenie sa konalo za početnej účasti členov.

Dalimír Hajko

*

Na tento rok pripadá sté výročie smrti veľkého nemeckého filozofa L. Feuerbacha (1804—1872), ktorého myslenie značne ovplyvnilo formovanie mysliteľského profilu zakladateľov vedeckej marxistickej filozofie. Marx i Engels vo viacerých svojich prácach i príležitostných úvahách venovali nemálo pozornosti práve Feuerbachovmu filozofickému prínosu, ktorý vo vtedajších nemeckých pomeroch znamenal ďalší krok v budovaní všestranného materialistického modelu sveta. Pravda, Feuerbach bol významný buržoazny filozof, ktorý sa značne odpútal od tradičnej línie nemeckého idealizmu, i keď sám sa ešte nevedel úplne vymaniť z pút idealizmu.¹ Do pokladnice dejín filozofie významne prispel najmä hlbokou analýzou a kritikou kresťanského náboženstva, ktorej venoval množstvo svojich prác.

Cyklus prednášok o tomto mysliteľovi začal (26. 10. 1972) na pôde Slovenskej filozofickej spoločnosti znalec Feuerbachovho diela u nás PhDr. Teodor Münz CSc., pracovník Filozofického ústavu SAV, ktorý vo svojej prednáške *Feuerbach v súčasnom*

¹ Podľa Marxa a Engelsa bol Hegel idealista formou a realista obsahom, kým Feuerbach (naopak) bol realista formou, avšak o reálnom svete, v ktorom človek žije, vôbec sa nezmiňuje. MARX-ENGELS: *Vybrané spisy II*, Praha 1950, s. 397. Preto v porovnaní s Heglom bol Feuerbach chudobný, avšak epochálny, lebo rozviedol kritiku kresťanstva, ktorú Hegel prehliadol. MARX, K. — ENGELS, B.: *Vybrané dopisy*, Praha 1952, s. 138. „Jediný Feuerbach sa k Heglovej dialektike stavia vážne, kriticky, a iba on došiel v tejto oblasti k opravdivým objavom, vôbec on jediný naozaj prekonal starú filozofiu.“ MARX, K.: *Ekonomicko-filozofické rukopisy z roku 1844*, Praha 1961, s. 132.

buržoáznom myslení analyzoval práce niektorých autorov či postoje niektorých teoretických prúdov, ktoré v súčasnosti vychádzajú z tejto mysliteľskej osobnosti (nevšimaj si napr. Feuerbachov ohlas v existencializme a v iných buržoázných smeroch). Z hladiska prednesenej látky môžeme prednášku rozdeliť na dve časti. Do prvej sa zaraďuje problematika tzv. humánnej etológie (teória správania sa človeka) a do druhej tzv. dialektická teológia, ktorá sa rozvíja v dnešnej protestantskej teológii na Západe. Jej zakladateľom je teológ K. Barth.

T. Münz explikuje *humánnu etológiu* ako biologickú disciplínu (jej viaceré myšlienky anticipoval práve Feuerbach), ktorá odvodzuje človeka zo zvierata, i keď vidí medzi nimi podstatné diferencie. Na tieto diferencie upozorňoval Feuerbach i Marx, keď hovorili o ľudskej univerzálnosti. Túto teóriu odôvodňoval Feuerbach tým, že zvieratá podľa neho vidí v prírodných predmetoch len možnosť ukájať svoje biologické potreby, kým človek sa vie práve odpútať od biologických potrieb² a vie sa napr. esteticky nadchnúť (pri pohľade na neho a pod.), t. j. môže rozvíjať svoje duchovné záujmy.

Pravda, Feuerbachove a Marxove názory (z mladosti) o ľudskej univerzálnosti — sám Marx za príčinu tohto javu považoval v konečných dôsledkoch ľudskú prácu — dnes sa konkretizujú výskumami, ktoré majú význam aj pre marxistickú antropológiu. Podľa týchto výskumov etológov primárnymi podnetmi zvieracej činnosti sú inštinkty. Napríklad etológ Lorenz hovorí o štyroch hlavných inštinktoch (hlad, strach, sexualita a útek).

Inštinkty sú síce spoľahlivými, avšak jednostrannými nástrojmi v živote zvierat, a preto i správanie zvierat je málo pestré. Je skôr vrodené, a tak zvierat sa mnohé formy správania nemusí učiť (mladý pes ihneď pláva), no naučí sa zasa len také, pre ktoré má vlohy. Naproti tomu u človeka sa inštinktívne a vrodené spôsoby správania v jeho genéze postupne uvoľňovali a rozpadali. Preto sa stal plastickejšou bytosťou, ktorá zasa túto uvoľnenosť a inštinktívnu istotu musí nahrádzať učeními. Týmto procesom sa človek ustavične transformuje, je labilnejší, v dôsledku čoho sa stáva vlastne slobodnejším, i keď na druhej strane zasa zraniteľnejším. Antropológ Gehlen základnejšiu úroveň, ako sú pudy a inštinkty, ktoré u človeka popiera, nachádza v popudoch, sklonoch a záujmoch, ktoré údajne vznikli rozpadom inštinktov a ktoré sú vývojaschopnejšie, nehotovejšie, a preto sú i bázou veľkej slobodnej aktivity človeka.

V súvislosti s *dialektickou teológiou*, o ktorej podal T. Münz prehľadný obraz v druhej časti svojej prednášky, treba uviesť, že vychádza z Feuerbachovej kritiky kresťanstva, antropomorfizmu. Avšak kým Feuerbach stotožňuje kresťanovu predstavu boha s existenciou boha (mimo predstavy boha niet a predstavou sa jeho existencia vyčerpáva),³ podľa Bartha boh objektívne jestvuje a vôbec nie je totožný s kresťanovou predstavou boha, pretože je (podľa neho) úplným protikladom človeka. Už z toho vidíme, že Barth vlastne preto hodnotí Feuerbachovu kritiku kresťanských predstáv o bohu, lebo podľa nich má boh množstvo ľudských vlastností, s čím práve tento autor nesúhlasí.

² „Človek má nepochybnú moc premáhať bolesti, keď aj nie všetky a nie do ľubovoľného stupňa, a práve tak má aj moc premáhať chůtky, sklony a nechut...“ FEUERBACH, L.: *Vybrané spisy z gnoezológie a etiky*, Bratislava 1958, s. 334. O ľudských pudoch pozri aj FEUERBACH, L.: *Prednášky o podstate náboženstvá*, Praha 1953, s. 288.

³ „Boh teda pochádza z človeka, ale nie naopak, aspoň nie pôvodne, človek z boha.“ FEUERBACH, L.: *Zásady filozofie budúcnosti a jiné filozofické práce*, Praha 1959, s. 121—122. Podľa Feuerbacha „boh ako morálna bytosť nie je nič iné ako zbožštená a spredmetnená duchovná podstata človeka...“ FEUERBACH, L.: *Prednášky...*, s. 47. Ďalej vraví: „...čo človek vypovedá o bohu, vypovedá v skutočnosti sám o sebe.“ FEUERBACH, L.: *Podstata kresťanstvá*, Praha 1954, s. 85.

Barth vo svojom rafinovanom vzťahu k Feuerbachovi vychádza z neho aj pri svojej rozhodnej kritike rozpoltenosti súčasného kresťanstva, ktoré vo viere uznáva kresťanskú dogmatiku, ale v praktickom živote a konaní ju ustavične naruša (moderný pretechnizovaný svet ho núti konať inakšie ako nepraktická a zvrátená viera). Podľa neho sa kresťanstvo vo svojich doterajších dejinách veľmi zdiskreditovalo, a tak v súčasnosti jeho najzákladnejšie princípy a ideály naďalej rozvíjajú vlastne jeho nepriatelia, socialisti, ateisti a komunisti. Preto autor prejavuje k nim naoko istý vzťah, aj keď ide o falošnú sympatiu, pretože Barth sa snaží vlastne naprávať či vyťahovať kresťanstvo z bahna, do ktorého sa v priebehu dejín dostalo, chce mu ukázať cestu k novej renesancii, chce ho zachrániť pre súčasných veriacich. Barth teda nielen vychádza z Feuerbacha, ale v mnohých názoroch sa od neho vzdaluje. Najmä v tom, že „modernejšie“ rieši vzťah teizmu a ateizmu v našej súčasnosti. Vieme však, že nielen dnešný protestantizmus, ale aj katolicizmus (novotomizmus) preberá niektoré Feuerbachove názory (predstava boha ako človeka) a že práve Feuerbach predpovedal existenciu ateistickej spoločnosti, ktorá sa už uskutočňuje na veľkej časti našej planéty.

To je stručný náčrt hlavných problémov Münzovej prednášky. V diskusii k prednáške, ktorú viedol predseda Slovenskej filozofickej spoločnosti prof. M. Topolský, väčšia pozornosť sa venovala prvej časti prednesenej látky (hoci druhá časť sa hodnotila kladnejšie), ktorá iste pre svoju nerozpracovanosť v našich pomeroch značne púta záujem celej filozofickej obce. U nás venoval istú pozornosť týmto otázkam doc. C. Horváth, ktorý predniesol dve prednášky o problémoch humánnej etológie v Čs. rozhlase, a filozofka E. Sedláčková, ktorá túto problematiku spracúva vo svojej zaujímavej kandidátskej práci. V diskusii niektorí súdruhovia vyslovili poľutovanie, že na pred-

náške, ktorá má veľa spoločného práve s biológiou, nezúčastnil sa odborník-biológ, čo by bolo užitočné pre obidve strany. Na druhej strane sa zasa konštatoval určitý nezáujem špeciálnych vedcov o štúdium podobných tém a hovorilo sa aj o ťažkostiach pri získavaní vedeckej literatúry z tohto odboru. Prítom sa ozvali kritické hlasy aj na interpretácie niektorých odborných faktov západnými etológmi, ktoré v našich pomeroch nemožno mechanicky preberať. Inakšie vo vzťahu k analyzovanej problematike sa rozprúdila živá polemika o géneze etológie, o falšovaní tejto génezy na Západe, o univerzálnosti človeka a partikulárnosti zvierat, o relatívnosti týchto charakteristík, o dejinnom zväčšovaní ľudskej univerzálnosti. Diferencovali sa aj stupne partikulárnosti v relácii ku konkrétnym živočíchom (Topolský, Horváth, Hlávek). V niektorých príspevkoch sa zasa poukazovalo na rozdiely (hranice) medzi spoločenským a biologickým chápaním človeka, na spoločné znaky systému človek — zvierat, uvažovalo sa o možnosti biologickej explikácie práce, o podiele práce a domestikácie pri formovaní človeka (a domácich zvierat), o základných pudoch a inštinktoch, ktoré aktivizujú správanie živočíchov a pod. (Štúr, Münz, Švihran atď.).

M. Burica

*

Dňa 8. 11. 1972 usporiadala Slovenská filozofická spoločnosť prednášku docenta filozofie moskovskej Štátnej Lomonosovovej univerzity S. A. Pastušného na tému *Aktuálne filozofické otázky súčasnej biológie*.

Autor, známy špecialista vo filozofických problémoch genetiky, zaoberal sa vo svojej prednáške rozvojom a rozpracúvaním súčasných filozofických problémov biológie a najmä genetiky v ZSSR a predovšetkým na Lomonosovej univerzite v Moskve.

Biológia a s ňou aj súčasná genetika sa v poslednom období veľmi intenzívne rozvíjajú, pričom stavajú aj pred filozofiu mnoho vážnych problémov. Nové výskumy spojené s problémom podstaty života, jeho špecifickou a fyzikálno-chemickým základom vyžadujú filozofické prehodnotenie niektorých v biológii rozšírených pojmov, ako štruktúra, biologická organizácia, úroveň vývinu nižšieho a vyššieho, vývin a pohyb, evolúcia, orgán a funkcia atď. Pretože tieto pojmy používajú v rôznom význame aj buržoázni odborníci, je potrebné dať im jednoznačnú dialektickomaterialistickú interpretáciu. Tým sa však dostávame k vzťahu filozofie a biológie. Čím môže dialektický materializmus prispieť k riešeniu problémov biológie? Existuje tu vôbec nejaký vzťah? Autor odpovedá pozitívne.

Súčasná biológia, ktorá je vedou o zákonitostiach vývinu, zmeny, dedičnosti v organickej prírode, získava si aj možnosti širokej praktickej aplikácie. Problémy, ktoré stoja pred genetikou na molekulárnej, bunkovej a organizmovej úrovni, nedarí sa už riešiť starými mechanistickými metódami. Je potrebný kvalitatívny skok. A je to práve materialistická dialektika, ktorá sa stáva základným metodologickým princípom biológie. Stačí uviesť princíp celostnosti, systémovosti a historickosti objektu, princíp determinizmu v poznaní podstaty dedičnosti organizmov, aby sme si uvedomili, že bez základných kategórií dialektiky, bez dialektickej metódy sme pri riešení týchto problémov bezmocní. Dialektickomaterialistická metóda umožňuje chápať všetky protirečivé stránky systému, celku a správne ho materialisticky interpretovať.

Dialektický prístup si podľa autora vyžaduje aj skúmanie materiálnych základov dedičnosti. Pochopenie génu a genotypu, jeho vzťah k fenotypu a k populácii vo vzájomnom pôsobení s prostredím má veľký význam pre ďalšie plodné rozpracúvanie a riešenie nastolených problémov. Výskumy evolúcie pojmu gén, analýza historíc-

ky sa vyvíjajúcich a proti sebe postavených pojmov dedičnosti ako látky a ako *vlastnosti*, prechod k dialektickému uvedomeniu si tejto dilemy poskytuje rozsiahly a rôznorodý materiál pre dialektickomaterialistické zovšeobecnenie a závery, čo má zasa veľký význam pre obsah a rozpracúvanie kategórií materialistickej dialektiky.

Vo filozofickom výskume problémov genetiky existuje podľa doc. Pastušného ešte jedna fundamentálna sféra, ktorú treba špeciálne analyzovať z pozície materialistickej dialektiky. Je to oblasť metód genetického poznania. Cieľom tohto výskumu je odhalenie podstaty súčasného vedeckého poznania, zvláštností „genetickej reality“, ktoré nezávajú len od nových metód, dnes používaných v experimente, ale aj od metód, ktoré používame v teórii. Bádania v tejto sfére musia odhaliť zákonitosti logického a historického vývinu genetiky, jej zdroje, vonkajšie a vnútorné faktory.

V oblasti biológie sa kladie veľký dôraz na skúmanie dôsledkov súčasnej vedeckotechnickej revolúcie. Poznávanie a uvedomovanie si všetkých vonkajších a vnútorných faktorov jej vývinu umožňuje odstraňovať všetky negatívne vplyvy na živý organizmus a maximálne využívať výdobytky tejto revolúcie v prospech človeka a spoločnosti.

Pri pozitívnom rozpracúvaní nastolených problémov v biológii treba ustavične kriticky bojovať proti holizmu, neovitalizmu, psycholamarkizmu, organickému indeterminizmu, neofinalizmu a ďalším idealistickým koncepciam, ako aj mechanistickým teóriám v biológii. Takáto fundovaná kritika sa môže realizovať len prostredníctvom marxistickej dialektiky. Preto je v ďalšom období nevyhnutná spolupráca filozofov a biológov. Jedine v úzkej spolupráci budú môcť pozitívne vyriešiť nastolené problémy a úspešne čeliť rôznym antidialektickým a nematerialistickým teóriám.

Po prednáške sa rozvinula zaujímavá

diskusia o prednesených problémoch. Najživšie sa diskutovalo o problémoch objektívnej dialektiky, ako aj o možnostiach biológie a predovšetkým genetiky prispieť k riešeniu tohto stále diskutovaného problému. Veľmi zaujímavá bola diskusia o vplyve výsledkov súčasnej biológie a genetiky na blízku a ďalekú budúcnosť človeka a spoločnosti. Tieto výsledky majú už taký charakter, že ich zneužitie by mohlo mať katastrofálne dôsledky pre celé ľudstvo. A práve v tejto oblasti, v

oblasti formovania socialistického a komunistického vedomia ľudí práve filozofický marxistický front bude musieť zintenzívniť svoje pôsobenie, aby výsledky súčasných prírodných vied, ktoré môžu mať bezprostredný vplyv na človeka a spoločnosť, nezneužili sa proti človeku, ale aby sa využili na všestranný harmonický rozvoj každého jedinca našej spoločnosti.

Ján Dubnička

VII. MEDZINÁRODNÝ ESTETICKÝ KONGRES

(Bukurešť 28. 8. — 2. 9. 1972)

Pretože estetika sa od filozofie nikdy úplne neoddelila a najmä marxistická estetika má s marxistickou filozofiou nespočetné množstvo pút a spojív, má správa o estetickom kongrese oprávnené miesto aj na týchto stránkach. Marxizmus sa napokon vždy utváral aj ako filozofia umenia.

Organizátorom VII. kongresu bola Akadémia politických a sociálnych vied Rumunskej socialistickej republiky. Zúčastnilo sa na ňom vyše 500 vedcov z viac ako 30 krajín a patronát nad ním prevzal predseda štátnej rady RSR M. Ceaușescu, ktorý adresoval zjazdu podnetné posolstvo. Rumunská tlač, rozhlas i televízia každodenne venovali rokovaniu značnú pozornosť. Za základnú tému zjazdu sa zvolil námet: *Estetika a umenie v súčasnom živote*. Jeho zmyslom bolo zdôraznenie závažnosti estetického myslenia a funkcia estetiky v terajších a budúcich spoločnostiach. Prácu zjazdu rozvrhli do šiestich sekcií, niekoľkých plenárnych zasadnutí a večerných konferencií.

Zjazd pripravoval a vedno s mnohými usporiadateľmi viedol Medzinárodný výbor pre estetické štúdie na čele s nestorom Etiennom Souriauom ako čestným predsedom a Josephom Gantnerom (Švajčiar-

sko) ako predsedom. Sekciám vymedzili túto tematiku: 1. Aspekty umeleckého formovania (umelec—kritika—publikum); 2. Moderné umenie. Smrť umenia?; 3. Aktuálnosť historického štúdia umenia a estetiky; 4. Nové metódy. Nové kritériá; 5. Estetika životného prostredia a obyčajného života; 6. Voľná tematika.

Usporiadatelia, vychádzajúc z hodnotenia organizačných ťažkostí uppsalského zjazdu r. 1968, rozhodli sa pre nový spôsob referovania v sekciách. Poverení správodajcovia predniesli pred každým zasadnutím tézy príspevkov, prijatých a zaradených do programov rokovania. Účastníci mali navyše k dispozícii resumé všetkých referátov. Treba povedať, že táto forma oboznamovania s obsahom zaslaných článkov a správ sa neosvedčila. Tézy nemohli nahradiť osobný prednes a úplný výklad, viedli len k neurčitosti a menšej konkrétnosti v diskusiách a k potrebe mnohých dodatočných vysvetlení. Pri dobrej organizácii by sa mohli absolvovať osobné vystúpenia prítomných referentov, ktoré sú vždy určite podnetnejšie a nespôsobujú zbytočné nedorozumenia.

Zo všetkého, čo sa mohlo vypočúť, z každodenných bulletinov, mnohých prejavov a interview i zo vzázkov abstrákt v prednesených štúdiách možno usúdiť, že